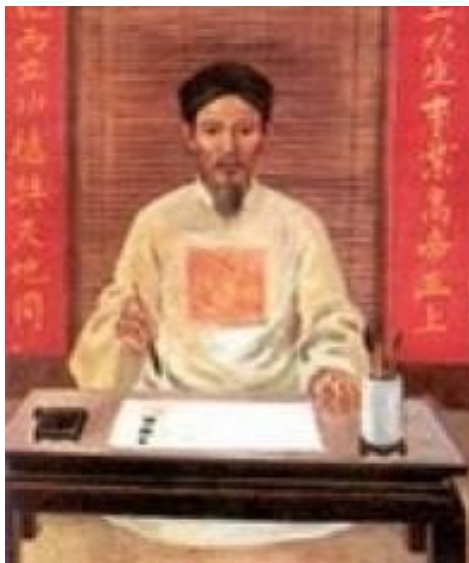

Ngô Sĩ Liên

Ngô Sĩ Liên (1412-1510(?))
(ảnh của hanoi1000nam.vn)

Ngô Sĩ Liên (**chữ Hán**: 吳士連) là nhà sử học thời **hậu Lê**, sống vào **thế kỷ 15**. Ông là người có công lớn trong việc biên soạn bộ ***Đại Việt sử ký toàn thư*** - bộ quốc sử chính thống cũ nhất của **Việt Nam** mà còn được lưu truyền tới ngày nay.

Mục lục

- [1 Tiểu sử](#)
- [2 Sự nghiệp](#)
- [3 Xem thêm](#)
- [4 Liên kết ngoài](#)
- [5 Ghi chú](#)

Tiểu sử

Ngô Sĩ Liên người làng Chúc Lý, huyện Chương Đức (nay thuộc xã Ngọc Hoà, huyện **Chương Mỹ**, thành phố **Hà Nội**).

Về năm sinh và năm mất của ông, hiện nay vẫn chưa được biết thật chính xác, nhưng theo sách *Đại Việt lịch triều đăng khoa lục* thì ông thọ tới 98 tuổi.

Sự nghiệp

Theo các tài liệu mới được công bố gần đây^[cần dẫn nguồn], Ngô Sĩ Liên tham gia [khởi nghĩa Lam Sơn](#) khá sớm, cùng với Nguyễn Nhữ Soạn (em cùng cha khác mẹ với [Nguyễn Trãi](#)) giữ chức vụ thư ký trong nghĩa quân, nhiều lần được [Lê Lợi](#) cử đi giao thiệp với quân [nhà Minh](#) trong những thời kỳ đôi bên tạm hòa hoãn để củng cố lực lượng.

Ông đỗ đồng tiến sĩ xuất thân khoa [Nhâm Tuất](#), niên hiệu Đại Bảo thứ 3 (1442) đời [Lê Thái Tông](#)^[1], cùng khoa thi với [Nguyễn Trục](#), [Nguyễn Như Đồ](#), [Lương Như Hộc](#). Đây là khoa thi đầu tiên được triều đình tổ chức lễ xướng danh, yết bảng; các vị tiến sĩ tân khoa được vua ban mũ áo, vào cung dự yến, được ban ngựa quý để đi dạo chơi thăm phố xá kinh kỳ, được "ân tứ vinh quy" với lễ đón rước rất trọng thể. Và sau này, theo lệnh vua [Lê Thánh Tông](#), họ tên lại được khắc vào bia đá, đặt ở [Văn Miếu](#), để "làm gương sáng cho muôn đời".

Sau khi thi đỗ, Ngô Sĩ Liên đã từng giữ các chức Đô ngự sử dưới triều [Lê Nhân Tông](#)^[cần dẫn nguồn], [Lê Nghi Dân](#) và [Lê Thánh Tông](#)^[2], [Lễ bộ](#) Hữu thị lang^{[3][4]}, Triều liệt đại phu kiêm [Quốc Tử Giám](#) Tư nghiệp kiêm Sử quan tu soạn dưới triều Lê Thánh Tông^[3].

Đóng góp to lớn mà Ngô Sĩ Liên còn để lại cho đời sau chính là bộ [Đại Việt sử ký toàn thư](#) mà ông đã biên soạn theo lệnh nhà vua, được bắt đầu biên soạn vào năm [Kỷ Hợi](#), niên hiệu Hồng Đức thứ 10 (1479) đời Lê Thánh Tông^[5]. Bộ sử gồm 15 quyển^[5], chia thành hai phần:

1. Phần một (ngoại kỷ), gồm 5 quyển, chép từ thời [Hồng Bàng](#) đến hết thời [Bắc thuộc](#) (năm 938).
2. Phần hai (bản kỷ) gồm 10 quyển, chép từ thời [Ngô Quyền](#) dựng nước (năm 938) đến khi vua Lê Thái Tổ lên ngôi (năm 1428)^[cần dẫn nguồn].

Cuốn sử này được khắc in toàn bộ và công bố lần đầu tiên vào năm Đinh Sửu, niên hiệu Chính Hoà thứ 18, triều [Lê Hy Tông](#), tức là năm 1697 và là cuốn sử Việt Nam cổ nhất còn tồn tại nguyên vẹn đến ngày nay do nhiều sử gia từ thời [nhà Trần](#) và [nhà Hậu Lê](#) soạn thảo ra.

Bài tựa Đại Việt sử ký ngoại kỷ toàn thư cũng do Ngô Sĩ Liên viết, có đoạn nêu rõ:

"Trộm nghĩ: may gặp buổi thịnh trị, tự thẹn không chút báo đền, nên không tự nghĩ sức học kém cỏi, lấy hai bộ sách của các bậc tiên hiền làm trước đây, sửa sang lại, thêm vào một quyển Ngoại kỷ, gồm một số quyển, gọi là Đại Việt sử ký toàn thư. Trong bộ sách này, về sự việc, có việc nào trước kia quên sót thì bổ sung vào; về thể lệ có lẽ nào chưa thật đúng thì chỉnh lý lại; về văn có chỗ nào chưa ổn thì đổi thay đi; thẳng hoặc có việc nào hay việc nào dở có thể làm gương khuyên răn được thì góp thêm ý kiến què kệch ở dưới... Tuy những lời khen chê ấy chưa có thể làm công luận cho muôn đời về sau nhưng may ra cũng có thể giúp ích phần nào cho việc tra cứu tìm hiểu..."

Xem thêm

📖 [Đại Việt Sử ký Toàn thư](#)

Liên kết ngoài

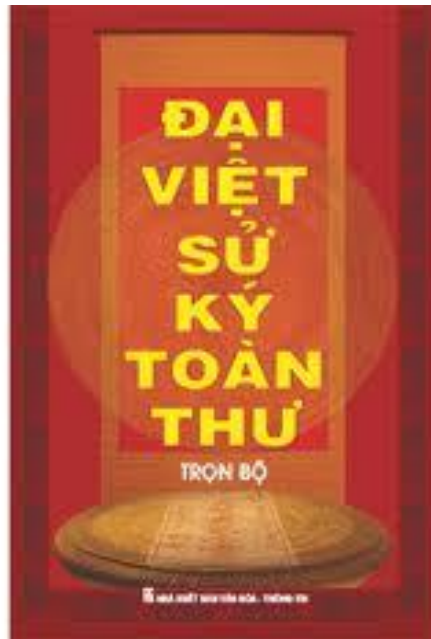
📖 [Nhà sử học Ngô Sĩ Liên](#)
📖 [Ngô Sĩ Liên tại báo Nhân Dân](#)

Ghi chú

1. [^](#) [Đại Việt Sử ký toàn thư, quyển XI, Bản kỷ thực lục: Kỷ Nhà Lê - Thái Tông Văn Hoàng Đế](#)
2. [^](#) [Đại Việt Sử Ký Bản Kỷ Thực Lục, Quyển XII: Kỷ Nhà Lê - Thánh Tông Thuần Hoàng Đế](#). Ngày 21 tháng 10 năm 1461 (niên hiệu Quang Thuận năm thứ 2) Lê Thánh Tông dụ báo đô ngự sử Ngô Sĩ Liên rằng: *...khi [Lê Đức hầu](#) cướp ngôi, Ngô Sĩ Liên chẳng vì hấn trở tài phong hiến (phong hiến: chức ngự sử giữ việc đàn hặc) đó sao? Ưu đãi trọng lắm!...các người không biết vì ăn lộc mà chết theo hấn lại đi thờ ta. Nếu không nói ra, trong lòng các người không tự hổ thẹn mà chết ư? Thực là bọn gian thần bán nước!*

3. ^{^ a b} Ngô Sĩ Liên, 1479, [Đại Việt Sử ký, Ngoại kỷ toàn thư tự](#), trang 5.
4. [^] [Phạm Công Trứ](#), 1665, [Đại Việt Sử ký, Tục biên thư](#), trang 2.
5. ^{^ a b} [Đại Việt Sử ký toàn thư, quyển XIII, Bản kỷ thực lục: Kỷ Nhà Lê - Thánh Tông Thuận Hoàng Đế \(ha\)](#)

Nguồn: http://vi.wikipedia.org/wiki/Ng%C3%B4_S%C4%A9_Li%C3%AAn

(ảnh của saigonbook.com)

Đại Việt sử ký toàn thư

Bách khoa toàn thư mở Wikipedia

Đại Việt sử ký toàn thư

Hình bìa *Nội các quan bản* (1697)

Tác giả [Ngô Sĩ Liên](#) (bản gốc)

Tựa gốc *大越史記全書*

Quốc gia [Đại Việt](#)

Ngôn ngữ [chữ Hán](#)

Chủ đề [Lịch sử Việt Nam](#)

Thể loại [Lịch sử](#)

Nhà xuất bản [Nhà Hậu Lê](#)

Ngày phát hành 1479 (bản gốc)

Cuốn trước [Đại Việt sử ký](#)

Cuốn sau [Khâm định Việt sử Thông giám cương mục](#)

Đại Việt sử ký toàn thư (**chữ Hán**: 大越史記全書) là cuốn sách **chữ Hán** lớn chép về các sự kiện lịch sử nước [Việt Nam](#) (**Quốc sử**) qua các thời đại từ [Kinh Dương Vương](#) đến thời nhà [Lê trung hưng](#) năm [1675](#). Cuốn sử này được khắc in toàn bộ và công bố lần đầu tiên vào năm [Đinh Sửu](#), niên hiệu Chính Hoà thứ 18, triều [Lê Hy Tông](#), tức là năm [1697](#) và là cuốn sử Việt Nam cổ nhất còn tồn tại nguyên vẹn đến ngày nay do nhiều sử gia từ thời [nhà Trần](#) và [nhà Hậu Lê](#) soạn thảo ra.

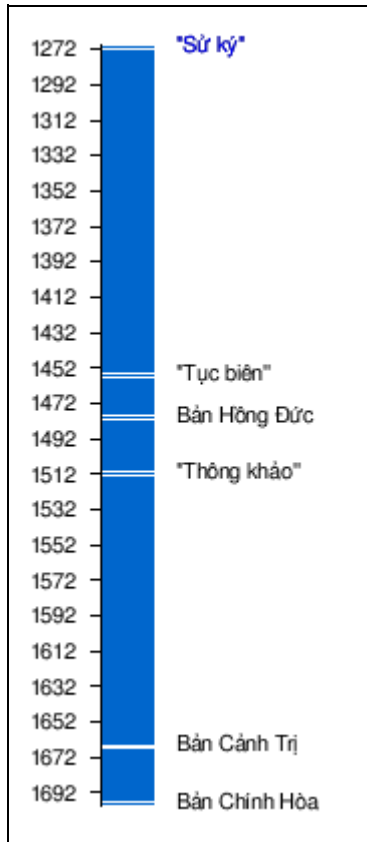
Cuốn sách được [Ngô Sĩ Liên](#), một nhà sử học thời [Lê Thánh Tông](#) viết với sự tham khảo và sao chép lại một phần từ các cuốn [Đại Việt sử ký](#) của [Lê Văn Hưu](#) thời [nhà Trần](#) và [Đại Việt sử ký tục biên](#) của [Phan Phu Tiên](#) (thời nhà Lê nhưng trước Ngô Sĩ Liên), được hoàn thành lần đầu tiên năm [1479](#). Ban đầu bộ sách bao gồm 15 quyển, ghi chép từ thời [Hồng Bàng](#) đến khi [Lê Thái Tổ](#) lên ngôi năm [1428](#). Sau này tác phẩm được các nhà sử học khác như [Vũ Quỳnh](#), [Lê Tung](#), [Phạm Công Trứ](#), [Lê Hy](#) v.v... hiệu chỉnh và bổ sung thêm. Hiện nay bản phổ biến nhất của Đại Việt sử ký toàn thư là *Nội các quan bản* được khắc in năm Chính Hòa thứ 18 (1697) với nội dung được bổ sung vào năm [1656](#) dưới thời vua [Lê Thần Tông](#) và chúa [Trịnh Tráng](#). Tên gọi chính thức của cuốn sách này do Ngô Sĩ Liên đặt.

Năm [1993](#), nhà xuất bản Khoa học-Xã hội (NXBKHXH) phát hành bản **chữ quốc ngữ**, dịch từ bản in năm Chính Hoà thứ 18 (1697) là *Nội các quan bản*. Bản chính của *Nội các quan bản* hiện đang lưu giữ tại thư viện của [trường Viễn Đông Bác Cổ, Paris](#).

Mục lục

- [1 Quá trình biên soạn](#)
- [2 Ấn bản](#)
- [3 Tóm tắt nội dung, bố cục cuốn sách](#)
- [4 Quan điểm lịch sử](#)
 - [4.1 So với Lê Văn Hưu](#)
 - [4.2 Khác](#)
- [5 Vai trò của Ngô Sĩ Liên](#)
- [6 Ảnh hưởng của cuốn sách](#)
- [7 Chú thích và tham khảo](#)
 - [7.1 Chú thích](#)
 - [7.2 Tham khảo](#)
- [8 Xem thêm](#)
- [9 Liên kết ngoài](#)

Quá trình biên soạn

Trong thời kỳ [Bắc thuộc lần thứ tư](#), nhiều cuốn sách có giá trị của [Đại Việt](#) đã bị [nhà Minh](#) mang về Trung Quốc trong đó có bộ [Đại Việt sử ký](#) (大越史記) của [Lê Văn Hưu](#), là bộ chính sử của [nhà Trần](#) và là tư liệu đầy đủ nhất về lịch sử Việt Nam giai đoạn này^{[1][2][3][4]}. Tuy nhiên, nội dung của *Đại Việt sử ký* cùng các lời bình về các sự kiện lịch sử của Lê Văn Hưu đã được sử gia [Phan Phu Tiên](#) ghi lại trong bộ chính sử đầu tiên của [nhà Lê](#), được biên soạn vào năm [1455](#) dưới triều [Lê Nhân Tông](#)^[5]. Bộ *Đại Việt sử ký* mới của Phan Phu Tiên được bổ sung giai đoạn từ năm [1223](#) khi [Trần Thái Tông](#) lên ngôi đến năm [1427](#) khi quân Minh rút về nước sau chiến thắng của [Lê Lợi](#). Bộ sử 10 quyển của Phan Phu Tiên có tên gọi là *Đại Việt sử ký tục biên* (大越史記續編) hay *Quốc sử biên lục*^[5].

Dưới thời [Lê Thánh Tông](#), một ông vua rất quan tâm về văn học và sử học, học giả và sử gia [Ngô Sĩ Liên](#) đã được bổ nhiệm vào Quốc sử quán năm [1473](#)^[6]. Dưới sự chỉ đạo của vua Lê Thánh Tông, Ngô Sĩ Liên đã dựa vào các tác phẩm của Lê Văn Hưu và Phan Phu Tiên để biên soạn *Đại Việt sử ký toàn thư* bao gồm 15 quyển, được hoàn thành vào năm [1479](#)^{[5][7]}. Trong quá trình biên soạn *Đại Việt sử ký toàn thư*, Ngô Sĩ Liên cũng thu thập tư liệu từ các tác phẩm khác như [Việt điện u linh tập](#) hay [Lĩnh Nam chích quái](#), đây là các bộ sưu tập [truyền thuyết](#) và truyện dân gian nhưng vẫn được Ngô Sĩ Liên xem là nguồn sử liệu đáng tin cậy^[8]. Đây là lần đầu tiên các nguồn kiểu này được một nhà sử học Việt Nam sử dụng trong tác phẩm lịch sử^[6]. *Đại Việt sử ký toàn thư* cuối cùng được hoàn thành năm 1479 và dừng lại ở thời điểm [Lê Thái Tổ](#) lên ngôi năm 1428^{[6][9]}. Theo [Lê Quý Đôn](#), Ngô Sĩ Liên là người biên soạn *Tam triều bản kỷ* viết về ba triều vua Thái Tổ, [Thái Tông](#) và [Nhân Tông](#).

Năm 1511, sử gia [Vũ Quỳnh](#) sắp xếp lại tác phẩm của Ngô Sĩ Liên trong bộ *Việt giám thông khảo* bằng cách bổ sung *Tứ triều bản kỷ* viết về bốn triều vua [Thánh Tông](#), [Hiển Tông](#), [Túc Tông](#) và [Uy Mục](#)^[619]. Các nhà sử học khác tiếp tục biên soạn lại *Đại Việt sử ký toàn thư* và bổ sung thêm các triều vua sau này của nhà Lê, đặc biệt là bộ *Đại Việt sử ký toàn thư tục biên* bao gồm 23 quyển, được biên soạn dưới sự giám sát của [Phạm Công Trứ](#) vào năm 1665, và *Nội các quan bản*, bản in đầy đủ nhất và phổ biến nhất của *Đại Việt sử ký toàn thư* được khắc in vào năm Chính Hòa thứ 18 (1697) với đóng góp của nhà sử học [Lê Hy](#)^[610].

Ấn bản

Bản gốc 15 quyển của *Đại Việt sử ký toàn thư* hay bản Hồng Đức (1479) (được đặt tên theo [niên hiệu](#) của [Lê Thánh Tông](#)) chỉ tồn tại dưới dạng bản thảo viết tay và do đó chỉ có một phần được bảo tồn đến ngày nay. *Đại Việt sử ký tục biên* hay bản Cảnh Trị (1665) (niên hiệu của [Lê Huyền Tông](#)) được bảo tồn tốt hơn, nhưng bản in phổ biến nhất và được bảo tồn đầy đủ nhất đến nay của *Đại Việt sử ký toàn thư* là bản Chính Hòa (1697) mang tên *Nội các quan bản* dưới hình thức in khắc gỗ^[10]. Vì vậy, *Nội các quan bản* được xem là bộ quốc sử quan trọng nhất ghi chép về [lich sử Việt Nam](#) từ nguồn gốc đến thời Hậu Lê và đã được các nhà sử học sau này giản lược, sửa chữa và bổ sung cho phù hợp với nhu cầu hiện tại^{[10][11]}. Hiện nay, bản đầy đủ của *Nội các quan bản* được lưu giữ trong thư viện của [Viện Viễn Đông Bác cổ](#) ở [Paris, Pháp](#). Bản này đã được Viện Hán Nôm ở Hà Nội dịch ra [chữ quốc ngữ](#) vào năm 1993^[12].

Tóm tắt nội dung, bố cục cuốn sách

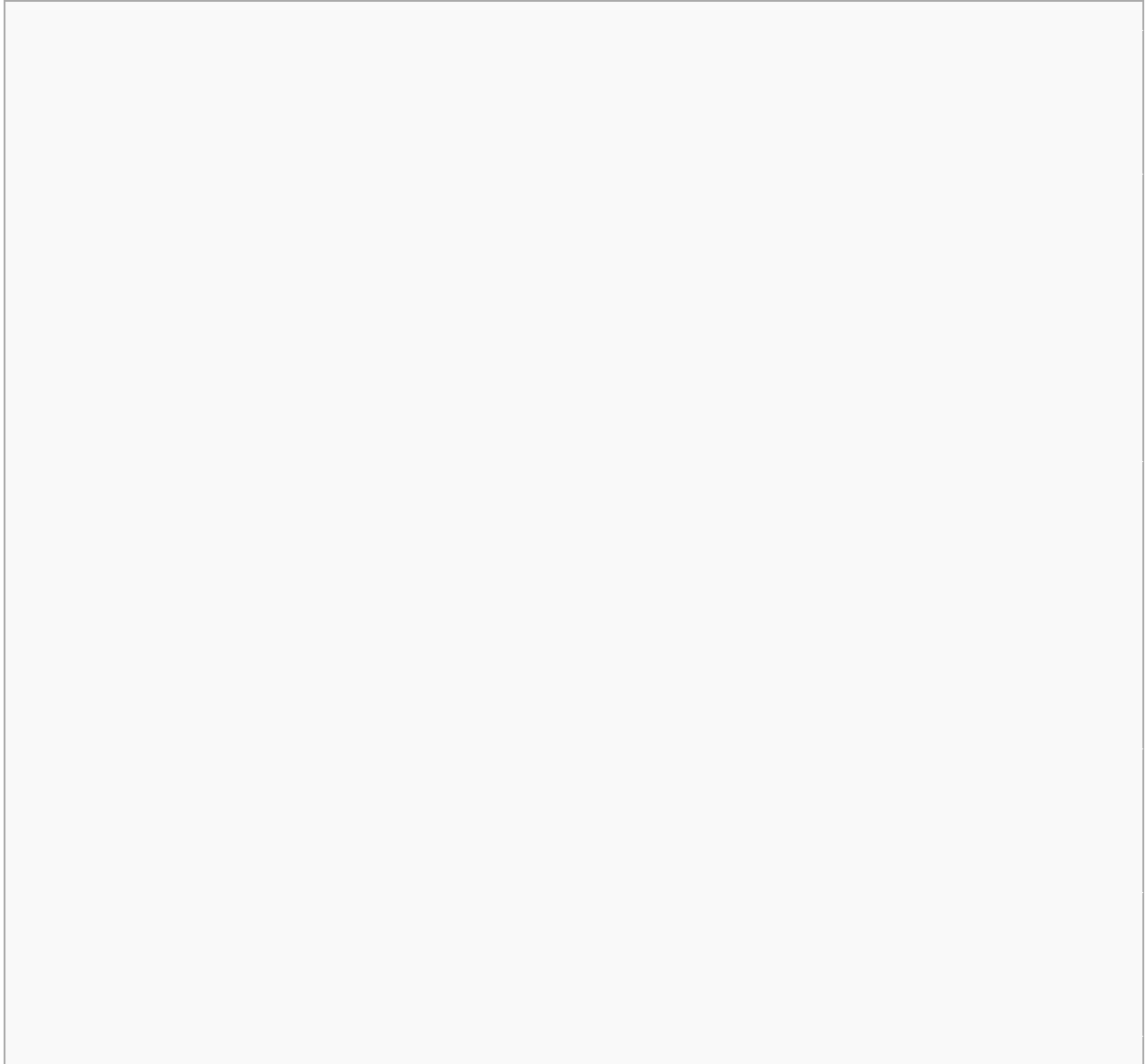
Hình thức của *Đại Việt sử ký toàn thư* được mô phỏng theo *Tư trị thông giám* (資治通鑑) của [Tư Mã Quang](#) thời Tống, nghĩa là sự kiện lịch sử được sắp xếp theo trình tự thời gian gọi là [thể biên niên](#). Ngô Sĩ Liên chia tác phẩm ra làm hai phần là *Ngoại ký* và *Bản kỷ* dựa trên thời điểm [chiến thắng Bạch Đằng](#) của [Ngô Quyền](#) năm 938^[6]. Thể biên niên khác với [thể kỷ truyền](#) truyền thống được các bộ chính sử của [Trung Quốc](#) sử dụng (phân chia theo tiểu sử của từng nhân vật lịch sử và được [Tư Mã Thiên](#) khởi xướng trong bộ [Sử ký](#)^[12]). Trong bản kỷ của mỗi vị vua, Ngô Sĩ Liên luôn bắt đầu bằng lời giới thiệu ngắn gọn cung cấp một cách nhìn tổng quan về vị vua đó trong thời gian trị vì. Khi liệt kê các sự kiện, nhà sử học đôi khi bổ sung thêm một số câu chuyện về các nhân vật lịch sử đã được đề cập đến trong sự kiện đó, có những câu chuyện rất phong phú và chi tiết như về [Trần Quốc Tuấn](#) và [Trần Thủ Độ](#). Toàn văn một số văn bản chính trị quan trọng cũng được Ngô Sĩ Liên đưa vào như [Hịch tướng sĩ](#) và [Bình Ngô đại cáo](#)^[13].

Nội dung cuốn sách chép các sự kiện lớn trong lịch sử nước Việt Nam từ thời [Kinh Dương Vương](#) và các [vua Hùng](#) (kỷ họ [Hùng Bàng](#)) cho đến triều đại [nhà Hậu Lê](#) với những lời bình chú, nhận xét tương đối khách quan của Ngô Sĩ Liên cũng như của các bậc tiền nhân ([Lê Văn Hưu](#), [Phan Phu Tiên](#)). Có rất nhiều sự kiện được các ông đánh giá tương đối đúng bản chất mà sau này vì nhiều lý do (như ảnh hưởng tới những nhân vật lịch sử nổi tiếng hơn, ví dụ như nhận định về [Nguyễn Bắc](#), [Lê Hoàn](#) (vua [Lê Đại Hành](#)), [Dương Vân Nga](#) trong thời kỳ triều đại của [nhà Đinh](#)) nhiều sử gia khác có ý định cắt bỏ. Tuy nhiên cũng có nhiều sự kiện vì lý do quan điểm tư tưởng phong kiến nên các ông đã có những nhận định không xác đáng (như trường hợp [thái sư Lê Văn Thịnh](#) thời [nhà Lý](#)). Cuốn sách lần đầu tiên được hoàn thành năm 1479 thời [Lê Thánh Tông](#), sau đó được các sử gia khác chỉnh lý lại và bổ sung (từ các quyển 12 đến quyển 19).

Bố cục của bộ sử như sau:

- Quyển thủ: gồm các Lời tựa của Lê Hy, [Phạm Công Trứ](#), Ngô Sĩ Liên, Biểu dâng sách của [Ngô Sĩ Liên](#), Phạm lệ, Ký niên mục lục và bài Việt giám thông khảo tổng luận của Lê Tung.
- Ngoại ký: gồm 5 quyển, từ họ [Hùng Bàng](#) đến [12 sứ quân](#).
- Bản kỷ: gồm 19 quyển, từ triều [Đinh](#) đến năm 1675.

[\[hiên\]](#)Nội dung chi tiết của *Đại Việt sử ký toàn thư* (bản Chính Hòa)

Quan điểm lịch sử

So với Lê Văn Hưu

Xem thêm: [Đại Việt sử ký](#)

Trong khi [Lê Văn Hưu](#) thiết lập điểm khởi đầu cho lịch sử Việt Nam là sự thành lập Vương quốc [Nam Việt](#)^[45], [Ngô Sĩ Liên](#) đi xa hơn nữa khi xác định các nhân vật [Kinh Dương Vương](#) và [Lạc Long Quân](#) trong truyền thuyết là tổ tiên của người Việt Nam^[49]. Vì thiếu nguồn tư liệu lịch sử về Kinh Dương Vương và Lạc Long Quân, một số ý kiến cho rằng lời giải thích về nguồn gốc của người Việt Nam của Ngô Sĩ Liên chỉ là một cách để mở rộng niên đại của nền văn minh Việt Nam hơn là việc xác lập điểm khởi đầu của lịch sử Việt Nam^{[7][50]}. Khi bắt đầu biên soạn tác phẩm của mình, Ngô Sĩ Liên đã có quan điểm khác với các học giả thời Trần về họ [Hong Bang](#), đó là trong khi các học giả thời Trần chỉ đề cập đến họ Hong Bang như một sự tượng trưng trong lịch sử Việt Nam, Ngô Sĩ Liên xác định họ Hong Bang là triều đại đầu tiên của Việt Nam và trị vì đất nước từ năm 2879 TCN đến năm 258 TCN, nghĩa là có trước [nhà Hạ](#) là triều đại đầu tiên của Trung Quốc hơn 600 năm^[2]. Tuy nhiên, tư liệu của Ngô Sĩ Liên về khoảng thời

gian dài này là quá ít ỏi^[51] nên các nhà sử học hiện đại đặt nghi vấn về tính xác thực về niên đại của các vua Hùng do Ngô Sĩ Liên đặt ra và suy đoán rằng Ngô Sĩ Liên xác định niên đại này chủ yếu để phục vụ cho mục tiêu chính trị của nhà Lê nhằm đề nâng cao Đại Việt ngang hàng với Trung Hoa.^[52]

Cũng như Lê Văn Hưu, Ngô Sĩ Liên coi Vương quốc Nam Việt là một phần của Việt Nam, quan điểm này bị [Ngô Thi Sĩ](#)^[53], một nhà sử học Việt Nam vào thế kỷ 18, cùng các nhà sử học hiện đại phê phán vì các vua Nam Việt đều là người Hán^{[54][55][56]}.

Trong bình luận về sự thất bại của [Lý Nam Đế](#) dưới tay [Trần Bá Tiên](#) dẫn đến thời kỳ [Bắc thuộc lần 3](#), Lê Văn Hưu phê phán Lý Nam Đế là kém tài năng trong khi Ngô Sĩ Liên cho rằng ý trời chưa muốn cho Việt Nam độc lập^[57].

Khác

Trong khi Lê Văn Hưu dành mỗi quan tâm hàng đầu là nền tự chủ của đất nước trước Trung Quốc^[58] thì Ngô Sĩ Liên, theo ý kiến của nhà sử học [O.W. Wolters](#), đã xem lịch sử Trung Quốc là tiêu chuẩn đánh giá các sự kiện lịch sử trong lịch sử Việt Nam^[59]. Khi bình luận về một sự kiện, nhà sử học thường trích dẫn một đoạn từ các tác phẩm kinh điển của [Nho giáo](#) hoặc các tác phẩm khác của Trung Quốc như [Tống thư](#) để làm hoa mỹ thêm lời bình luận của mình^[60].

Xuất phát từ quan điểm Nho giáo, Ngô Sĩ Liên thường đưa ra các nhận xét tiêu cực về các nhân vật lịch sử có hành vi trái ngược với quan điểm Nho giáo. Ví dụ, mặc dù là một ông vua trị vì thành công nhưng [Lê Đại Hành](#) vẫn bị chỉ trích nặng nề trong *Đại Việt sử ký toàn thư* do việc ông kết hôn với [Dương Vân Nga](#) là thái hậu của tiền triều. Một nhà nghiên cứu suy đoán rằng do có thành kiến với vua Lê Đại Hành nên Ngô Sĩ Liên quyết định đem bài thơ nổi tiếng *Nam quốc sơn hà* sang thời [Lý Thường Kiệt](#) thay vì đặt ở thời Lê Đại Hành, trong khi một số nguồn cho rằng Lê Đại Hành mới là tác giả của *Nam quốc sơn hà*^{[61][62]}. Các việc làm của các vị vua mà không theo các quan điểm về đạo đức và chính trị của Nho giáo cũng bị Ngô Sĩ Liên chỉ trích như việc [Đinh Tiên Hoàng](#) lập 6 Hoàng hậu, [Lê Long Đĩnh](#) lập 4 Hoàng hậu hay [Lý Thái Tổ](#) thiếu quan tâm đến việc học tập Tứ thư Ngũ kinh^[63]. Đặc biệt trong trường hợp [nhà Trần](#), Ngô Sĩ Liên luôn luôn có những nhận xét phê phán về việc kết hôn giữa các thành viên gần huyết thống trong gia tộc nhà Trần (hôn nhân nội tộc). Khoảng thời gian ngắn duy nhất trong thời Trần mà Ngô Sĩ Liên ca ngợi là từ khi [Trần Thái Tông](#) mất năm 1277 đến khi [Trần Anh Tông](#) mất năm 1320, trong khi đó ông vẫn lên án hành động của các vua Trần, chẳng hạn như cuộc thanh trừng tàn nhẫn của [Trần Thủ Độ](#) đối với họ Lý hay cuộc hôn nhân gây tranh cãi giữa [Trần Thái Tông](#) và [Công chúa Thuận Thiên](#)^[64].

Bên cạnh giá trị lịch sử, *Đại Việt sử ký toàn thư* cũng được coi là một tác phẩm quan trọng của [văn học Việt Nam](#) bởi vì Ngô Sĩ Liên thường cung cấp thêm thông tin về nhân vật lịch sử được đề cập bằng những câu chuyện bổ sung được viết giống như một tác phẩm văn học^[43]. Từ các lời bình luận của Ngô Sĩ Liên, có vẻ như nhà sử học cũng đã cố gắng xác lập và giảng dạy các nguyên tắc đạo đức dựa trên các khái niệm của Nho giáo^[65]. Ví dụ, Ngô Sĩ Liên đã nhiều lần đề cập khái niệm người *quân tử*, theo đó *quân tử* phải có cả phẩm chất tốt và cách cư xử công bằng, Ngô Sĩ Liên cũng nhấn mạnh tầm quan trọng của người quân tử bằng cách chỉ ra sự khác biệt giữa một người *quân tử* và một kẻ *tiểu nhân* hay xác định kết quả đạt được đối với một người *quân tử*^[65].

Vai trò của [Ngô Sĩ Liên](#)

Những đóng góp của Ngô Sĩ Liên vào bộ quốc sử lớn này hiện được phần lớn các nhà sử học công nhận là:

- Đặt tên cho bộ sách là *Đại Việt sử ký toàn thư*, được triều đình nhà Hậu Lê và các đời sau chính thức công nhận.
- Viết thêm một quyển thuộc *Ngoại ký* (phần [Kinh Dương Vương](#), [Lạc Long Quân](#) và các [vua Hùng](#)), trình bày lại tiến trình lịch sử Việt Nam từ họ Hồng Bàng cho tới khi quân [Minh](#) bị đánh đuổi về nước năm [1428](#).
- Viết *Tam triều bản kỷ* (sau này được đưa vào phần Bản kỷ toàn thư và Bản kỷ thực lục do viết về ba đời vua [Lê Thái Tổ](#), [Lê Thái Tông](#) và [Lê Nhân Tông](#))
- Viết bài tựa *Đại Việt sử ký ngoại ký toàn thư*, biểu dâng sách Đại Việt sử ký toàn thư, phần *Phàm lệ Đại Việt sử ký toàn thư*.
- Viết những lời bình luận (hiện còn 166 đoạn) có ghi rõ "sử thần Ngô Sĩ Liên viết".

Những đoạn bình luận lịch sử của [Ngô Sĩ Liên](#) phần lớn thường cặn kẽ và sinh động hơn so với những bình luận của các sử gia khác. Nhiều đoạn có thể coi như lời tổng kết cả một giai đoạn lịch sử. Trong những đoạn bình luận của ông có thể thấy những dòng ca tụng các bậc trung thần, nghĩa sĩ vì nước quên thân bên cạnh những lời chỉ trích các hành động tàn bạo, tham lam của kẻ gian tà, những lời tố cáo vạch trần những âm mưu quỷ kế của giặc được viết với ngọn bút tài hoa của ông.

Cũng có người cho rằng [Ngô Sĩ Liên](#) đã có các hạn chế hay các luận điểm lịch sử có thể gây tranh cãi như:

- Do ảnh hưởng của tư tưởng [nho giáo](#), ông đã không chỉ ra vai trò quan trọng của Đinh Thái hậu [Dương Vân Nga](#) và Thập đạo tướng quân [Lê Hoàn](#).
- Cùng các nhà sử học khác đương thời, ông cũng coi [nhà Triệu](#) của [Triều Đà](#) là một triều đại của Việt Nam (dành hẳn một chương trong phần "ngoại ký" để nói về triều đại này).

Ảnh hưởng của cuốn sách

Có thể nói bộ *Đại Việt sử ký toàn thư* là một cống hiến to lớn của Ngô Sĩ Liên vào kho tàng văn hóa dân tộc Việt Nam. Cuốn sử này góp phần vào việc tăng sự hiểu biết lịch sử đất nước Việt Nam qua các thời kỳ đồng thời cũng là một tư liệu quý giá giúp cho công tác bảo tồn, bảo tàng và khảo cổ học.

Chú thích và tham khảo

Chú thích

- [^](#) [Trần Trọng Kim 1971](#), tr. 82
- [^](#) [National Bureau for Historical Record 1998](#), tr. 356
- [^](#) Woodside, Alexander (1988). *Vietnam and the Chinese model: a comparative study of Vietnamese and Chinese government in the first half of the nineteenth century*. Harvard Univ Asia Center. 125. ISBN 0-674-93721-X.
- [^](#) [Taylor 1991](#), tr. 351
- [^](#) [Đài Việt sử ký](#) (bằng Vietnamese). *Từ điển Bách khoa toàn thư Việt Nam*. Truy cập 18 tháng 12 năm 2009.
- [^](#) [Taylor 1991](#), tr. 358
- [^](#) [Pelley 2002](#), tr. 151
- [^](#) [Taylor 1991](#), tr. 353–355
- [^](#) [Keith Weller Taylor & John K. Whitmore 1995](#), tr. 125
- [^](#) [Go Zhen Feng \(2002\)](#). “[Bước đầu tìm hiểu Đại Việt sử ký tục biên](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine (Hanoi: Institute of Hán Nôm)* (90). http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/9002_a.htm.
- [^](#) [Boyd, Kelly \(1999\)](#). *Encyclopedia of historians and historical writing, Partie 14, Volume 2*. Taylor & Francis. 1265. ISBN 1-884964-33-8.
- [^](#) [Phan Văn Các \(1994\)](#). “[Hán Nôm học trong những năm đầu thời kỳ "Đổi Mới" của đất nước](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine (Hanoi: Institute of Hán Nôm)* (94). <http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/9404v.htm>.
- [^](#) [Hoàng Văn Lâu \(2003\)](#). “[Lời viết "truyện" trong bộ sử biên niên Đại Việt sử ký toàn thư](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine (Hanoi: Institute of Hán Nôm)* (99). http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/9903_a.htm.
- [^](#) [Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 3–6
- [^](#) [Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 6–9
- [^](#) [Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 10–19
- [^](#) [Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 20

18. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 21
19. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 21–24
20. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 25–27
21. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 28–36
22. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 36–38
23. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 38–39
24. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 39–41
25. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 42–51
26. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 51–53
27. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 53–57
28. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 58–65
29. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 65–79
30. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 80–104
31. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 105–134
32. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 135–158
33. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 159–204
34. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 205–239
35. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 240–271
36. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 272–308
37. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 309–322
38. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 322–324
39. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 325–372
40. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 373–428
41. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 428–477
42. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 478–522
43. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 523–552
44. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 553–596
45. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 597–618
46. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 619–655
47. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 656–687
48. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 688–738
49. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 3–4
50. [^ Pelley 2002](#), tr. 65
51. [^ Ngô Sĩ Liên 1993](#), tr. 4–6
52. [^ Pelley 2002](#), tr. 151–152
53. [^ Ngô Thị Sĩ](#) (1991) (Vietnamese). *Việt sử tiêu án*. History & Literature Publishing House. 8.
54. [^ “Nam Việt”](#) (bằng Vietnamese). *Từ điển Bách khoa toàn thư Việt Nam*. Truy cập 18 tháng 12 năm 2009.
55. [^ “Triều Đả”](#) (bằng Vietnamese). *Từ điển Bách khoa toàn thư Việt Nam*. Truy cập 18 tháng 12 năm 2009.
56. [^ Phan Huy Lê, Dương Thị The, Nguyễn Thị Thoa](#) (2001). “[Vài nét về bộ sử của Vương triều Tây Sơn](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine* (Hanoi: Institute of Hán Nôm) (85). <http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/8501v.htm>.
57. [^ Taylor 1991](#), tr. 144
58. [^ Womack, Brantly](#) (2006). *China and Vietnam: the politics of asymmetry*. Cambridge University Press. 119. [ISBN 0-521-61834-7](#).
59. [^ Anthony Reid, Kristine Alilunas-Rodgers 2001](#), tr. 94
60. [^ Anthony Reid, Kristine Alilunas-Rodgers 2001](#), tr. 95
61. [^ Bùi Duy Tân](#) (2005). “[Nam quốc sơn hà và Quốc tộ - Hai kiệt tác văn chương chữ Hán ngang qua triều đại Lê Hoàn](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine* (Hanoi: Institute of Hán Nôm) (05). http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/0505_a.htm.
62. [^ Nguyễn Thị Oanh](#) (2001). “[Về thời điểm ra đời của bài thơ Nam quốc sơn hà](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine* (Hanoi: Institute of Hán Nôm) (02). http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/0201_a.htm.
63. [^ Phạm Văn Khoái, Tạ Doãn Quyết](#) (2001). “[Hán văn Lý-Trần và Hán văn thời Nguyễn trong cái nhìn vận động của cấu trúc văn hóa Việt Nam thời trung đại](#)” (bằng Vietnamese). *Hán Nôm Magazine* (Hanoi: Institute of Hán Nôm) (03). http://www.hannom.org.vn/web/tchn/data/0301_a.htm.
64. [^ Anthony Reid, Kristine Alilunas-Rodgers 2001](#), tr. 94–98
65. [^ a b Anthony Reid, Kristine Alilunas-Rodgers 2001](#), tr. 99–100

Tham khảo

- [National Bureau for Historical Record](#) (1998), *Khâm định Việt sử Thông giám cương mục*, Hanoi: Education Publishing House.

- Chapuis, Oscar (1995), *A history of Vietnam: from Hong Bang to Tu Duc*, Greenwood Publishing Group, ISBN 0-313-29622-7, http://books.google.com/books?id=Jskyi00bspC&lpg=PA85&dq=%22tran%20anh%20tong%22&as_brr=3&hl=fr&pg=PA85#v=onepage&q=%22tran%20anh%20tong%22&f=false.
- Ngô Sĩ Liên (1993), *Đại Việt sử ký toàn thư* (ấn bản Nội các quan bản), Hanoi: Social Science Publishing House.
- Pelley, Patricia M. (2002), *Postcolonial Vietnam: new histories of the national past*, Duke University Press, ISBN 0-8223-2966-2.
- Tuyet Nhung Tran, Anthony J. S. Reid (2006), *Việt Nam Borderless Histories*, Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, ISBN 978-0-299-21770-9.
- Anthony Reid, Kristine Alilunas-Rodgers (2001), *Sojourners and settlers: histories of Southeast Asia and the Chinese*, University of Hawaii Press, ISBN 0-8248-2446-6.
- Keith Weller Taylor & John K. Whitmore (1995), *Essays into Vietnamese pasts, Volume 19*, SEAP Publications, ISBN 0-87727-718-4.
- Trần Trọng Kim (1971), *Việt Nam sử lược*, Saigon: Center for School Materials.
- Tuyet Nhung Tran, Anthony J. S. Reid (2006), *Việt Nam Borderless Histories*, Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, ISBN 978-0-299-21770-9.
- Đại Việt sử ký toàn thư (3 tập). Nhà xuất bản Khoa học xã hội (tái bản năm 2004)

Xem thêm

- [Lê Văn Hưu](#)
- [Phan Phu Tiên](#)
- [Ngô Sĩ Liên](#)
- [Trần Kinh Hòa](#)

Liên kết ngoài

- [Đại Việt sử ký toàn thư](#) bản dịch của Mạc Bảo Thần, Tân Việt xuất bản 1945, lưu trữ tại [thư viện Quốc gia Việt Nam](#)
- [Đại Việt sử ký toàn thư](#) - Bản năm Chính Hòa thứ 18 (1697)
- [Đại Việt sử ký toàn thư](#) - Bản dịch điện tử
- [Liên kết đến các trang sử điện tử](#)

Nguồn:http://vi.wikipedia.org/wiki/%C4%90%E1%BA%A1i_Vi%E1%BB%87t_s%E1%BB%AD_k%C3%BD_to%C3%A0n_th%C6%B0

Ngô Sĩ Liên
(hình của htx.dongtak.net)

Hình của nslschool.com

Hình của panoramio.com

Ngô Sĩ Liên và Đại Việt Sử ký toàn thư

Ngô Sĩ Liên là sử quan xuất sắc đời Lê, góp phần chủ yếu trong việc sưu tầm, bổ sung và soạn thảo Đại Việt sử ký toàn thư - bộ quốc sử đầu tiên của Việt Nam còn được giữ lại nguyên vẹn cho tới ngày nay. Ngô Sĩ Liên người làng Chúc Lý [1], huyện Chương Đức (nay thuộc huyện Chương Mỹ, tỉnh Hà Tây). Theo các tài liệu mới được công bố gần đây, Ngô Sĩ Liên tham gia khởi nghĩa Lam Sơn khá sớm, cùng với Nguyễn Nhữ Soạn (em cùng cha khác mẹ với Nguyễn Trãi) giữ chức vụ thư ký trong nghĩa quân, nhiều lần được Lê Lợi cử đi giao thiệp với quân Minh trong những thời kỳ đôi bên tạm hòa hoãn để củng cố lực lượng.

Rất đáng tiếc, về năm sinh và năm mất của ông, hiện nay vẫn chưa được biết thật đích xác, nhưng theo Đại Việt lịch triều đăng khoa lục thì ông thọ tới 98 tuổi, đỗ đồng tiến sĩ khoa Nhâm Tuất, niên hiệu Đại Bảo thứ 3 đời Lê Thái Tông (1442). Đây là khoa thi đầu tiên được triều đình tổ chức lễ xướng danh, yết bảng; các vị tiến sĩ tân khoa được vua ban mũ áo, vào cung dự yến, được ban ngựa quý để đi dạo chơi thăm phố xá kinh kỳ, được "ân tứ vinh quy" với lễ đón rước rất trọng thể. Và sau này, theo lệnh vua Lê Thánh Tông, họ tên người đỗ sẽ được khắc vào bia đá, đặt ở Văn Miếu, để "làm gương sáng cho muôn đời".

Sau khi thi đỗ, Ngô Sĩ Liên đã từng giữ các chức Đô ngự sử dưới triều Lê Nhân Tông, Lễ bộ Hữu thị lang, Triều liệt đại phu kiêm Quốc Tử Giám Tư nghiệp, kiêm Sử quan tu soạn dưới triều Lê Thánh Tông. Đóng góp to lớn mà Ngô Sĩ Liên còn để lại cho đời sau chính là bộ Đại Việt sử ký toàn thư mà ông đã biên soạn theo lệnh nhà vua và đã hoàn thành vào năm Kỷ Hợi, niên hiệu Hồng Đức thứ 10 đời Lê Thánh Tông (1479), gồm 15 quyển, chia thành hai phần:

Phần một (ngoại kỳ), gồm 5 quyển, chép từ thời Hồng Bàng đến hết thời Bắc thuộc (năm 938). Phần hai (bản kỷ) gồm 10 quyển, chép từ thời Ngô Quyền dựng nước (năm 938) đến khi vua Lê Thái Tổ lên ngôi (năm 1428).

Bài tựa Đại Việt sử ký ngoại kỳ toàn thư cũng do Ngô Sĩ Liên viết, có đoạn nêu rõ: "Trộm nghĩ: may gặp buổi thịnh trị, tự thẹn không chút báo đền, nên không tự nghĩ sức học kém cỏi, lấy hai bộ sách của các bậc tiên hiền làm trước đây, sửa sang lại, thêm vào một quyển Ngoại kỳ, gồm một số quyển, gọi là Đại Việt sử ký toàn thư. Trong bộ sách này, về sự việc, có việc nào trước kia quên sót thì bổ sung vào; về thể lệ có lẽ nào chưa thật đúng thì chỉnh lý lại; về văn có chỗ nào chưa ổn thì đổi thay đi; thảng hoặc có việc nào hay việc nào dở có thể làm gương khuyên răn được thì góp thêm ý kiến què kệch ở dưới... Tuy những lời khen chê ấy chưa có thể làm công luận cho muôn đời về sau nhưng may ra cũng có thể giúp ích phần nào cho việc tra cứu tìm hiểu...". Qua những đoạn trích trên đây cũng có thể thấy được đôi nét tổng quát về quan niệm, bút pháp sử học... của Ngô Sĩ Liên.

Bộ Đại Việt sử ký toàn thư hiện đang lưu hành, tuy do Ngô Sĩ Liên khởi thảo (hoàn thành vào năm 1479), nhưng đã được các sử thần các đời khác như: Vũ Quỳnh, Lê Tung, Phạm Công Trứ, Lê Hy... hiệu chỉnh bổ sung thêm. Phần đóng góp chủ yếu của tiến sĩ họ Ngô vào bộ quốc sử lớn này là: đặt tên cho bộ sách là Đại Việt sử ký toàn thư, được triều đình và các đời sau chính thức công nhận. Cuốn Đại Việt sử ký toàn thư của Ngô Sĩ Liên đã dựa vào Đại Việt sử ký của Lê Văn Hưu và Đại Việt sử ký tục biên của Phan Phu Tiên. Ông viết thêm 1 quyển thuộc Ngoại kỳ, trình bày lại tiến trình lịch sử của Việt Nam từ họ Hồng

Bàng cho tới khi quân xâm lược Minh bị đánh đuổi về nước; viết Tam triều bản kỷ, sau này được đưa vào phần Bản kỷ toàn thư và Bản kỷ thực lục; viết bài tựa Đại Việt sử ký ngoại kỷ toàn thư, biểu dâng sách Đại Việt sử ký toàn thư, phần Phàm lệ Đại Việt sử ký toàn thư; viết những lời bình luận (hiện còn thấy 166 đoạn) có ghi rõ "sử thần Ngô Sĩ Liên viết"... Khác với phần lớn các lời bình của Lê Văn Hưu hoặc Phan Phu Tiên, những đoạn bình luận lịch sử của Ngô Sĩ Liên thường dài hơn, do đó cũng thường cặn kẽ hơn, sinh động hơn; nhiều đoạn có thể coi như lời tổng kết cả một giai đoạn lịch sử. Những dòng ca tụng các bậc trung thần nghĩa sĩ vì nước quên thân; những lời chỉ trích các hành động tham bạo của kẻ gian tà, những lời tố cáo vạch trần những âm mưu quỷ kế của kẻ thù được viết với ngọn bút tài hoa của Ngô Sĩ Liên vốn là người học sâu biết rộng, có ý thức vươn tới sự hoàn thiện như Sử Mã (Sử ký của Tư Mã Thiên), Lâm kinh (Kinh Xuân Thu do Khổng Tử san định), thực sự đã làm cho biết bao thế hệ người đọc đời sau cảm phục sâu sắc.

Bộ Đại Việt sử ký toàn thư là một cống hiến to lớn của Ngô Sĩ Liên vào kho tàng văn hóa dân tộc.

Đặng Đức Siêu - Yên Trang

[1] Theo Khâm Định Việt Sử Thông Giám Cương Mục CHÍNH BIÊN QUYỂN 19 thì là làng Chúc Sơn. Ngày nay gắn với tên tuổi Ngô Sĩ Liên là làng Ngọc Giả, chưa hề có vào thời ông sống. Mãi sau có nhóm dân Chúc Lý lên khai phá núi Chúc (Chúc Sơn ?), dần dà cùng dân tứ xứ đến ở rồi mới lập ra làng Ngọc Giả. Làng Chúc Lý bây giờ trở thành một làng lớn với số dân đông đúc nhưng không hiểu sao tên tuổi Ngô Sĩ Liên lại rất mờ nhạt trong tâm thức của người dân nơi này. Hội làng truyền thống làng Chúc Lý tổ chức vào ngày 10-6 âm lịch hàng năm, tuy nhiên mọi nghi thức tế lễ Ngô Sĩ Liên ngày nay đều tiến hành bên làng Ngọc Giả, phóng sự phim ảnh về Ngô Sĩ Liên đều chỉ tiến hành ở làng này.

Vậy thực tế Ngô Sĩ Liên có quan hệ tốt hay xấu với làng Chúc Lý xưa kia ? Theo Khâm Định Việt Sử, "nhà vua (Lê Thánh Tông) dụ bảo Ngự sử Ngô Sĩ Liên và Khiên Nhân Thọ rằng: Trẫm mới lên ngôi vua giữ chính quyền, đầu mùa xuân tế Giao là nơi theo điển lễ cũ của tiên tổ, mà các khanh lại cho là không phải, thế là các khanh coi nước ta cũng như các nước phiên thần đời cổ. Và lại, trong lúc Lê Đức hầu (Lê Nghi Dân) cướp ngôi, Sĩ Liên có nhiệm vụ chặn chính phong hóa và phép tắc trong nước, Nhân Thọ có nhiệm vụ tham tán mưu kế ở nơi màn trướng của vua, nói về phần tín nhiệm và đãi ngộ kể cũng đã hậu. Nay Lê Đức hầu mất nước, các người không biết chết theo với người đã cho mình ăn lộc ngày trước. Các người thật là bầy tôi gian tà bán nước".

Nguồn: <http://svsupham.vn/showthread.php?t=6072>

Nam Phong sưu tập